

ความรู้ ทักษะ และการปฏิบัติตัวเกี่ยวกับการตรวจเลือดก่อนแต่งงานหรือก่อนมีบุตร และโรคเลือดจางธาลัสซีเมียของสตรีตั้งครรภ์ และสามีที่มาฝากครรภ์ครั้งแรก

เกษม เรืองรองมรกต¹, ภาวิน พัวพรพงษ์¹, สุธีร์ รัตนมงคล²

¹ ภาควิชาสูติศาสตร์-นรีเวชวิทยา คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

² ภาควิชาเวชศาสตร์ป้องกันและสังคม คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

บทคัดย่อ

การศึกษามีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินความรู้ ทักษะ และการปฏิบัติตัวเกี่ยวกับการตรวจเลือดก่อนแต่งงานหรือก่อนมีบุตร และโรคเลือดจางธาลัสซีเมียของสตรีตั้งครรภ์และสามีที่มาฝากครรภ์ครั้งแรก ณ ศูนย์การแพทย์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ดำเนินการวิจัยโดยให้ผู้เข้าร่วมวิจัยที่มารับบริการฝากครรภ์ครั้งแรก ระหว่างวันที่ 1 ตุลาคม 2552 ถึง 31 มกราคม 2553 ตอบแบบสอบถามก่อนและหลังชมสื่อวีดิทัศน์เรื่องการควบคุมและป้องกันโรคโรคเลือดจางธาลัสซีเมีย ผลการศึกษาพบว่า ผู้เข้าร่วมวิจัย 300 คน เป็นหญิงตั้งครรภ์ 200 คน และสามี 100 คน มีระดับคะแนนที่ได้จากการประเมินความรู้เกี่ยวกับการป้องกันและควบคุมโรคเลือดจางธาลัสซีเมียหลังจากชมสื่อวีดิทัศน์สูงกว่า อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ร้อยละ 73.0 ทำคะแนนได้ดีขึ้น สื่อวีดิทัศน์ได้รับการประเมินในระดับดีถึงดีมากเป็นส่วนใหญ่ ทั้งในด้านเนื้อหา ความยากง่าย การนำเสนอ และระยะเวลา ผู้เข้าร่วมวิจัยร้อยละ 96.3 เห็นด้วยกับประโยชน์ของการตรวจเลือดก่อนแต่งงานหรือก่อนมีบุตร แต่เคยตรวจเลือดและเคยแนะนำให้ญาติหรือเพื่อนตรวจเลือดเพียงร้อยละ 39.7 และ 34.3 ตามลำดับ หลังชมสื่อวีดิทัศน์ผู้เข้าร่วมวิจัยยินดีที่จะตรวจเลือด และแนะนำให้คนรู้จักตรวจกรองโรคเลือดจางธาลัสซีเมียเท่ากับร้อยละ 85.0 และ 93.3 ตามลำดับ โดยสรุปสื่อวีดิทัศน์ที่ทำขึ้นในวิจัยนี้สามารถเพิ่มระดับความรู้เกี่ยวกับการป้องกันและควบคุมโรคเลือดจางธาลัสซีเมีย

คำสำคัญ: โรคเลือดจาง, สื่อวีดิทัศน์, การตรวจวินิจฉัยก่อนคลอด

ผู้พิมพ์ประสานงาน

เกษม เรืองรองมรกต

ภาควิชาสูติศาสตร์-นรีเวชวิทยา คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

62 หมู่ 7 อำเภอบางกรวย จังหวัดนครนายก 26120

อีเมล: rrmrk@yahoo.com, kasemr@swu.ac.th

Knowledge, attitudes and practice of premarital, preconceptional blood tests and thalassemia among pregnant women and their spouses during the first prenatal visit

Kasem Raungrongmorakot¹, Pawin Puapornpong¹, Suthee Rattanamongkolgul²

¹ Department of Obstetrics and Gynecology, Faculty of Medicine, Srinakharinwirot University

² Department of Preventive and Social Medicine, Faculty of Medicine, Srinakharinwirot University

Abstract

The Objective of this study was to assess the knowledge, attitudes and practice of premarital, preconceptional blood tests and thalassemia of pregnant women and their spouses who came for the first prenatal visit at Maha Chakri Sirindhorn Medical Center. Pre-test and post-test questionnaires were administered to the subjects (including pregnant women and their spouses who came for the first prenatal visit between 1st October 2009 and 31st January 2010) after viewing the informative video of the prevention and control of Thalassemia. The results showed that of the 300 participants (200 pregnant women and 100 husbands), the differences between the pre- and post-test scores were statistically significant ($p < 0.01$). Seventy three percent of the participants showed an improvement in their scores. Regarding their evaluation of the information presented in the video, virtually all of the participants rated the details, difficulty level, visual presentation and length of the video as “good” and “very good”. Although 96.3 percent of participants claimed to recognize the benefits of premarital/ preconceptional blood tests, only 39.7 percent had premarital/ preconceptional blood tests and 34.3 percent used to advice their relatives/friends to undergo such a medical procedure. Finally, post-test questionnaires revealed that 85.0 percent decided to have their blood screened for thalassemia, and 93.3 percent would advice their relatives/ friends to take premarital/preconceptional blood tests. Taken together, these data suggest that the informative video can increase the level of the knowledge of prevention and control of thalassemia.

Keywords: Anemia, Group video counseling, Prenatal diagnosis

Corresponding author

Kasem Raungrongmorakot

Department of Obstetrics and Gynecology, Faculty of Medicine, Srinakharinwirot University

62 Moo 7 Ongkharak District, Nakhon-Nayok Province, 26120

E-mail: rmrk@yahoo.com, kasemr@swu.ac.th

■ บทนำ

โรคเลือดจางธาลัสซีเมียเป็นโรคพันธุกรรมที่พบบ่อยที่สุดในประเทศไทย ประชากรไทยเป็นพาหะประมาณร้อยละ 30 และร้อยละ 1 เป็นโรคเลือดจางธาลัสซีเมียระดับรุนแรงที่มีคุณภาพชีวิตโดยรวมไม่ดี สิ้นเปลืองงบประมาณในการดูแลรักษาสูง การป้องกันโรคจึงเป็นทางออกที่เหมาะสม ทำให้มีการพัฒนาวิธีการตรวจกรองหาคู่เสี่ยงที่มีโอกาสมีบุตรเป็นโรคเลือดจางธาลัสซีเมียระดับรุนแรง และการวินิจฉัยก่อนคลอดที่มีรูปแบบต่างกันไปในหลายสถานพยาบาล¹⁻⁵

การตรวจกรองโรคเลือดจางธาลัสซีเมียระดับรุนแรงในสตรีที่เข้ารับบริการฝากครรภ์ที่ศูนย์การแพทย์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เริ่มต้นเมื่อเปิดรับบริการฝากครรภ์ในปี พ.ศ. 2543 ต่อมาได้พัฒนาให้ระบบการตรวจกรองเสร็จสิ้นภายในครั้งแรกที่มาฝากครรภ์ ส่งเสริมให้ทั้งสามีและภรรยาเจาะเลือดพร้อมกันในการฝากครรภ์ครั้งแรก ทำให้สามารถทราบผลภายใน 1-2 สัปดาห์ นอกจากนี้การเก็บเงินเหมาะสมทั้งการตรวจกรองและการตรวจวินิจฉัยในคราวเดียวกันทำให้ได้รับความร่วมมือในการตรวจมากขึ้นอย่างชัดเจนตั้งแต่ 1 มกราคม 2547 เป็นต้นมา

การให้คำปรึกษาทางพันธุศาสตร์ก่อนการตรวจกรองมีจุดประสงค์สำคัญ คือ การให้ข้อมูลเกี่ยวกับโรค สาเหตุของโรค และการถ่ายทอดทางพันธุกรรม ความหมายของการเป็นพาหะ ความเสี่ยงที่มีโอกาสมีบุตรเป็นโรคเลือดจางธาลัสซีเมียระดับรุนแรง ความสำคัญของการตรวจกรองและการตรวจวินิจฉัยก่อนคลอด และทางเลือกเพื่อหลีกเลี่ยงการมีบุตรเป็นโรค เป็นต้น การให้คำปรึกษาทางพันธุศาสตร์แบบตัวต่อตัวพร้อมกันทั้งคู่สามีภรรยา เป็นวิธีที่ดีที่สุดเพราะสามารถให้ข้อมูลได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ แต่วิธีนี้มีข้อจำกัดเมื่อมีผู้รับบริการจำนวนมาก การพัฒนาสื่อวีดิทัศน์เพื่อให้คำปรึกษาทางพันธุศาสตร์แบบกลุ่มเป็นทางเลือกที่ช่วยลดปัญหาในการบริการผู้ป่วย ช่วยให้ผู้รับบริการเข้าใจความสำคัญของการตรวจกรองและรักษามาตรฐานการให้ข้อมูลและการดูแลรักษา

■ วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อประเมินความรู้ ทักษะคิด และการปฏิบัติตัวเกี่ยวกับการตรวจเลือดก่อนแต่งงานหรือก่อนมีบุตร และโรคเลือดจางธาลัสซีเมียของสตรีตั้งครรภ์และสามีที่มาฝากครรภ์ครั้งแรก พร้อมไปกับการประเมินประสิทธิภาพของสื่อวีดิทัศน์ก่อนนำมาใช้จริง ณ ศูนย์การแพทย์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

■ วิธีการศึกษา

ผู้ที่มาฝากครรภ์ครั้งแรก ณ แผนกผู้ป่วยนอกสูติกรรม ศูนย์การแพทย์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และยินดีที่จะเข้าร่วมการวิจัย ระหว่างวันที่ 1 ตุลาคม 2552 ถึง 31 มกราคม 2553 จำนวน 300 คน ชมสื่อวีดิทัศน์เรื่อง “โรคเลือดจางธาลัสซีเมียกับการควบคุมและป้องกันโรค” ที่ได้จัดทำและส่งให้ผู้เชี่ยวชาญประเมิน ตอบแบบสอบถามก่อนและหลังชมสื่อวีดิทัศน์เพื่อประเมินความรู้ ทักษะคิด และการปฏิบัติตัวเกี่ยวกับการตรวจเลือดก่อนแต่งงานหรือก่อนมีบุตร และโรคเลือดจางธาลัสซีเมีย รวมทั้งประเมินคุณภาพของสื่อวีดิทัศน์ วิจัยนี้ผ่านการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมสำหรับการพิจารณาโครงการวิจัยที่ทำในมนุษย์ของคณะแพทยศาสตร์ มคอ. เลขที่ 36/2552

การวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย (mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) สถิติเชิงอนุมาน ได้แก่ chi-square, independent t-test, dependent t-test และ ANOVA

■ ผลการวิจัย

ระหว่างวันที่ 1 ตุลาคม 2552 ถึง 31 มกราคม 2553 ผู้เข้าร่วมวิจัย 300 คน ประกอบด้วยสตรีตั้งครรภ์ 200 คน และสามี 100 คน ที่ยินยอมเข้าร่วมการวิจัยตามลำดับการฝากครรภ์และตอบแบบสอบถามครบถ้วน มีข้อมูลพื้นฐานดังแสดงในตารางที่ 1 มีอายุระหว่าง 14-45 ปี ตั้งครรภ์แรกถึงร้อยละ 57.7 มีภูมิลำเนาส่วนใหญ่อยู่ในจังหวัดปทุมธานี และนครนายก นับถือศาสนาพุทธมากที่สุด คือ ร้อยละ 84.3 นับถือศาสนาอิสลามและศาสนาคริสต์อีกร้อยละ 14.3 และ 1.3 ตามลำดับ

ระดับคะแนนที่ได้จากการประเมินความรู้ด้วยคำถาม 10 ข้อเกี่ยวกับโรคเลือดจางธาลัสซีเมีย การถ่ายทอดการตรวจกรองหาพาหะ การป้องกันและควบคุมโรคหลังจากชมสื่อวีดิทัศน์สูงกว่าก่อนชมวีดิทัศน์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < 0.01$) ร้อยละ 73.0 ทำคะแนนได้ดีขึ้นหลังชมสื่อวีดิทัศน์ดังรายละเอียดแสดงในตารางที่ 2 โดยระดับคะแนนแตกต่างกันไปตามระดับการศึกษาสูงสุดอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติทั้งระดับคะแนนก่อนและหลังชมสื่อวีดิทัศน์ดังรายละเอียดในตารางที่ 3 นอกจากนี้ผู้เข้าร่วมวิจัยยังประเมินสื่อวีดิทัศน์ในระดับดีถึงดีมากเป็นส่วนใหญ่ทั้งในด้านเนื้อหา ความยากง่าย การนำเสนอ และระยะเวลา ดังรายละเอียดในตารางที่ 4

ตารางที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้เข้าร่วมการวิจัย

ลักษณะของประชากร	สตรีตั้งครรภ์ จำนวน (ร้อยละ)	สามี จำนวน (ร้อยละ)	ทั้งหมด จำนวน (ร้อยละ)
- อายุ			
< 20 ปี	29 (9.7)	10 (3.3)	39 (13.0)
21-35 ปี	144 (48.0)	76 (25.3)	220 (73.3)
≥ 36 ปี	27 (9.0)	14 (4.7)	41 (13.7)
- ครรภ์ที่/ภรรยาตั้งครรภ์ที่			
1	107 (35.7)	66 (22.0)	173 (57.7)
≥ 2	93 (31.0)	34 (11.3)	127 (42.3)
- ภูมิลำเนา			
ปทุมธานี	86 (28.7)	35 (11.7)	121 (40.3)
นครนายก	49 (16.3)	20 (6.7)	69 (23.0)
กรุงเทพฯ	11 (3.7)	7 (2.3)	18 (6.0)
อื่นๆ	54 (18.0)	38 (12.7)	92 (30.7)
- การศึกษาสูงสุด			
ประถมศึกษา	24 (8.0)	14 (4.7)	38 (12.7)
มัธยมศึกษา	97 (32.3)	49 (16.3)	146 (48.7)
ปริญญาตรีขึ้นไป	79 (26.3)	37 (12.3)	116 (38.6)
- ศาสนา			
พุทธ	166 (55.3)	87 (29.0)	253 (84.3)
คริสต์	3 (1.0)	1 (0.3)	4 (1.4)
อิสลาม	31 (10.3)	12 (4.0)	43 (14.3)

ตารางที่ 2 ระดับคะแนนที่ได้จากการประเมินความรู้เกี่ยวกับโรคเลือดจางธาลัสซีเมียกับการป้องกันและควบคุมโรคด้วยคำถาม 10 ข้อ ก่อนและหลังจากชมสื่อวีดิทัศน์

ระดับคะแนน	ก่อนชมสื่อวีดิทัศน์	หลังชมสื่อวีดิทัศน์
คะแนนทั้งหมด-ค่าเฉลี่ย (ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน)	4.5 (2.4)	6.6 (2.2)
ระดับความรู้-จำนวน (ร้อยละ)		
น้อย (0-3 คะแนน)	105 (35.0)	31 (10.3)
ปานกลาง (4-7 คะแนน)	163 (54.3)	157 (52.3)
มาก (8-10 คะแนน)	32 (10.7)	112 (37.3)
ระดับคะแนนที่เปลี่ยนแปลง-จำนวน (ร้อยละ)		
ลดลง	-	29 (9.7)
คงที่	-	52 (17.3)
เพิ่มขึ้น	-	219 (73.0)

ตารางที่ 3 ระดับคะแนนที่ได้จากการประเมินความรู้เกี่ยวกับโรคเลือดจางธาลัสซีเมียกับการป้องกันและควบคุมโรคด้วยคำถาม 10 ข้อ ก่อนและหลังจากชมสื่อวีดิทัศน์เมื่อแยกตามระดับการศึกษาสูงสุดของผู้เข้าร่วมวิจัย

ระดับคะแนน	ระดับการศึกษาสูงสุดของผู้เข้าร่วมวิจัย			p-value
	ประถมศึกษา	มัธยมศึกษา	ปริญญาตรีขึ้นไป	
ระดับคะแนนก่อนชมสื่อวีดิทัศน์ -ค่าเฉลี่ย (ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน)	3.5 (2.3)	4.4 (2.4)	5.3 (2.2)	< 0.01
ระดับคะแนนหลังชมสื่อวีดิทัศน์ -ค่าเฉลี่ย (ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน)	5.3 (2.1)	6.4 (2.2)	7.5 (1.9)	< 0.01

ตารางที่ 4 ผลการประเมินสื่อวิถีทัศน์โดยผู้เข้าร่วมวิจัย

หัวข้อ - จำนวน (ร้อยละ)	ดีมาก	ดี	พอใช้	ควรปรับปรุง
เนื้อหา	133 (44.3)	161 (53.7)	6 (2.0)	0 (0.0)
ความยากง่าย	73 (24.3)	201 (67.0)	25 (8.3)	1 (0.3)
การนำเสนอ	99 (33.0)	185 (61.7)	15 (5.0)	1 (0.3)
ระยะเวลา	60 (20.0)	202 (67.3)	37 (12.3)	1 (0.3)

ตารางที่ 5 ทศนคติและการปฏิบัติตัวเกี่ยวกับการตรวจเลือดก่อนแต่งงานหรือก่อนมีบุตร และโรคเลือดจางธาลัสซีเมียของสตรีตั้งครรภ์และสามีที่มาฝากครรภ์ครั้งแรก ณ ศูนย์การแพทย์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ก่อนและหลังจากชมวิถีทัศน์เรื่อง โรคเลือดจางธาลัสซีเมียกับการป้องกันและการควบคุมโรค

ทัศนคติและการปฏิบัติตัว	ก่อนชมสื่อวิถีทัศน์ จำนวน (ร้อยละ)	หลังชมสื่อวิถีทัศน์ จำนวน (ร้อยละ)
- เคยตรวจเลือดก่อนแต่งงานหรือก่อนมีบุตร	119 (39.7)	N/A
- เคยแนะนำให้ญาติหรือเพื่อนตรวจเลือดก่อนแต่งงานหรือก่อนมีบุตร	103 (34.3)	N/A
- เห็นว่าการตรวจเลือดก่อนแต่งงานหรือก่อนมีบุตรมีประโยชน์	289 (96.3)	295 (98.3)
- มีคนเคยแนะนำให้ท่านตรวจเลือดก่อนแต่งงานหรือก่อนมีบุตร	162 (54.0)	-
- ญาติ	64 (39.5)	
- เพื่อน	51 (31.5)	
- บุคลากรทางสาธารณสุข	49 (30.2)	
- ได้ยินจากสื่อชนิดต่างๆ	35 (21.6)	
- ยินดีตรวจเลือดเพื่อดูว่าท่านเป็นคู่เสี่ยงที่มีโอกาสมีบุตรเป็นโรคเลือดจางธาลัสซีเมียระดับรุนแรงหรือไม่	N/A	255 (85.0)
- แนะนำคนที่รู้จักที่กำลังวางแผนจะมีบุตร หรือกำลังตั้งครรภ์อยู่มาตรวจเลือดเพื่อดูว่าท่านเป็นคู่เสี่ยงที่มีโอกาสมีบุตรเป็นโรคเลือดจางธาลัสซีเมียระดับรุนแรงหรือไม่	N/A	280 (93.3)

N/A = ไม่มีคำถามนี้ในแบบสอบถามชุดนั้น

ผู้เข้าร่วมวิจัยร้อยละ 96.3 เห็นด้วยกับประโยชน์ของการตรวจเลือดก่อนแต่งงานหรือก่อนมีบุตร แต่ในทางปฏิบัติมีเพียงร้อยละ 39.7 ที่เคยตรวจเลือดก่อนแต่งงานหรือก่อนมีบุตร และเพียงร้อยละ 34.3 เคยแนะนำให้ญาติหรือเพื่อนตรวจเลือดก่อนแต่งงานหรือก่อนมีบุตร นอกจากนี้ยังมีเพียงร้อยละ 54.0 เท่านั้นที่เคยได้รับคำแนะนำให้ตรวจเลือดก่อนแต่งงานหรือก่อนมีบุตร หลังจากชมสื่อวิถีทัศน์ผู้เข้าร่วมวิจัยส่วนใหญ่ยินดีที่จะตรวจเลือดตนเอง และยินดีแนะนำให้คนที่รู้จักที่กำลังวางแผนจะมีบุตร หรือกำลังตั้งครรภ์อยู่ เข้ารับการตรวจกรองว่าเป็นคู่เสี่ยงที่มีโอกาสมีบุตรเป็นโรคเลือดจางธาลัสซีเมียระดับรุนแรงเท่ากับร้อยละ 85.0 และ 93.3 ตามลำดับดังรายละเอียดในตารางที่ 5

■ อภิปรายผล

Dhamcharee V. และคณะ⁶ รายงานการศึกษาปัญหาการให้คำปรึกษาทางพันธุศาสตร์ในการป้องกันโรคเลือดจางธาลัสซีเมียของสถานพยาบาลหลายแห่งในประเทศไทยในปี 2544 พบว่าสถานพยาบาลส่วนใหญ่ยังขาดการวางระบบที่ดี ขาดแคลนผู้ที่สามารถให้คำปรึกษาทางพันธุศาสตร์อย่างถูกต้องตามหลักการ และบางแห่งยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องโรคเลือดจางธาลัสซีเมีย ส่วนการดำเนินงานในศูนย์การแพทย์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่เป็นสถานพยาบาลในสังกัดคณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มีผู้เชี่ยวชาญ เฉพาะด้านหลายสาขา ทำให้มีปัญหาเกี่ยวกับการขาดความรู้ความเข้าใจโรคน้อยกว่าสถานพยาบาลในสังกัดอื่นๆ แต่จาก

ปริมาณผู้เข้ารับบริการที่เพิ่มมากขึ้นทำให้การให้คำปรึกษาทำได้ไม่ทั่วถึง การให้คำปรึกษาแบบกลุ่มโดยใช้สื่อวีดิทัศน์จึงเป็นทางเลือกที่ดีก่อนจะทำการตรวจรอกหาความเสี่ยงที่มีโอกาสมีบุตรเป็นโรคเลือดจางธาลัสซีเมียระดับรุนแรงเช่นเดียวกับตัวอย่างความสำเร็จในการใช้สื่อวีดิทัศน์ในการให้ความรู้เกี่ยวกับโรคเลือดจางธาลัสซีเมีย ในรายงานของ S. Paholpak และคณะ⁷ ผู้ดำเนินการวิจัยจึงวางแผนที่จะนำสื่อวีดิทัศน์มาใช้ในการให้ข้อมูลก่อนการตรวจรอกหาความเสี่ยงที่มีโอกาสมีบุตรเป็นโรคเลือดจางธาลัสซีเมียระดับรุนแรง ส่วนการให้คำปรึกษาทางพันธุศาสตร์หลังจากทราบผลการตรวจคัดกรองยังคงเป็นแบบตัวต่อตัวหรือพร้อมกันทั้งคู่สามีภรรยา รวมไปถึงการฝากครรภ์ในครั้งถัดไป

สื่อวีดิทัศน์ที่ใช้ในงานวิจัยนี้มีเนื้อหาที่เหมาะสมสอดคล้องกับที่ระบุในหนังสือเรื่อง “ทักษะการให้คำปรึกษาแนะนำทางพันธุศาสตร์”⁸ ได้รับการประเมินจากผู้เข้าร่วมวิจัยเป็นส่วนใหญ่ว่ามีเนื้อหา ความยากง่าย วิธีการนำเสนอ และระยะเวลาที่เหมาะสม สามารถเพิ่มความรู้อีกเกี่ยวกับโรคเลือดจางธาลัสซีเมียกับการป้องกันและควบคุมโรคได้จริง นอกจากนี้ยังมีส่วนช่วยให้ผู้เข้าร่วมวิจัยส่วนใหญ่ยินดีที่จะตรวจเลือดตนเอง และยินดีแนะนำให้คนที่รู้จักที่กำลังวางแผนจะมีบุตรหรือกำลังตั้งครรภ์อยู่เข้ารับการตรวจรอกหาความเสี่ยงที่มีโอกาสมีบุตรเป็นโรคเลือดจางธาลัสซีเมียระดับรุนแรง ผู้ดำเนินการวิจัยจึงตัดสินใจนำสื่อวีดิทัศน์ในวิจัยนี้มาใช้ในบริการฝากครรภ์แก่หญิงตั้งครรภ์และครอบครัว รวมทั้งพิจารณานำมาใช้ในคลินิกให้คำปรึกษา ก่อนแต่งงานและมีบุตรในครั้งถัดไป

จากการสำรวจทัศนคติและแนวทางการปฏิบัติตัวของผู้เข้าร่วมวิจัยเกี่ยวกับการตรวจเลือดก่อนแต่งงานหรือมีบุตร ผู้เข้าร่วมวิจัยร้อยละ 96.3 ยอมรับว่าการตรวจเลือดก่อนแต่งงานหรือก่อนมีบุตรมีประโยชน์ แต่ในทางปฏิบัติมีเพียงร้อยละ 39.7 เคยตรวจเลือดก่อนแต่งงานหรือก่อนมีบุตร และร้อยละ 34.3 เคยแนะนำให้ญาติหรือเพื่อนตรวจเลือดก่อนแต่งงานหรือก่อนมีบุตร น่าจะเป็นผลจากการที่ผู้เข้าร่วมการ

วิจัยส่วนใหญ่ไม่เข้าใจจุดมุ่งหมายและประโยชน์อย่างแท้จริงของการตรวจเลือดก่อนแต่งงานหรือก่อนมีบุตร การสอดแทรกความรู้เกี่ยวกับประโยชน์ของการฝากครรภ์ โรคพันธุกรรมโดยเฉพาะโรคเลือดจางธาลัสซีเมีย และการตรวจรอกหาความเสี่ยงเข้าไปในบทเรียนในวัยเด็กน่าจะเหมาะสมเพราะสามารถปลูกฝังพฤติกรรม และช่วยให้เข้าใจรายละเอียดของโรคที่ซับซ้อนได้ง่ายขึ้นในภายหลัง ระดับการศึกษาที่เหมาะสมในการเริ่มให้ความรู้ในเรื่องนี้ควรทำการศึกษาในระยะถัดไป ในงานวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่าผู้ที่มีระดับการศึกษาสูงมีความสัมพันธ์กับการมีพื้นฐานความรู้เรื่องโรคเลือดจางธาลัสซีเมียมากกว่า การใช้สื่อวีดิทัศน์สามารถเพิ่มระดับความรู้เรื่องโรคเลือดจางธาลัสซีเมียได้ในทุกระดับการศึกษา หากพัฒนาระบบการเรียนการสอนที่เหมาะสมย่อมทำให้ผู้เรียนเข้าใจได้ไม่ยากนัก

เพียงร้อยละ 54.0 ของผู้เข้าร่วมการวิจัยเคยได้รับคำแนะนำให้เข้ารับการตรวจเลือดก่อนแต่งงานหรือก่อนมีบุตร ในจำนวนนี้ได้รับคำแนะนำจากญาติ เพื่อน บุคลากรทางสาธารณสุขและสื่อต่างๆ เท่ากับร้อยละ 39.5, 31.5, 30.2 และ 21.6 ตามลำดับ แสดงให้เห็นปัญหาของการประชาสัมพันธ์ในการให้ความรู้แก่ประชาชนทั่วไป การประชาสัมพันธ์แบบเชิงรุกให้เข้าใจโรคทางพันธุกรรมและวิธีการถ่ายทอด ประโยชน์ที่ได้จากการตรวจรอก รวมทั้งการจัดระบบการเก็บข้อมูลผลการตรวจ และแปลผลที่ดีน่าจะเป็นเรื่องเร่งด่วนที่ควรปรับปรุงแก้ไขมากที่สุดในปัจจุบัน

■ สรุปผล

สื่อวีดิทัศน์สามารถนำมาใช้เป็นเครื่องมือให้ความรู้และเป็นการประชาสัมพันธ์เชิงรุกในการป้องกันและควบคุมโรคเลือดจางธาลัสซีเมียได้

■ กิตติกรรมประกาศ

วิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนวิจัยจากเงินรายได้ศูนย์การแพทย์ฯ คณะแพทยศาสตร์ มศว ประจำปี 2548

1. Chareonkul P, Kraisin J. Prevention and control of thalassemia at Saraburi Regional Hospital. *J Med Assoc Thai* 2004;87:8-15.
2. Kor-anantakul O, Suwanrath CT, Leetanaporn R, et al. Prenatal diagnosis of thalassemia in Songklanagarind Hospital in southern Thailand. *Southeast Asian J Trop Med Public Health* 1998;29:795-800.
3. Tongsong T, Wanapirak C, Sirivatanapa P, et al. Prenatal control of severe thalassaemia: Chiang Mai strategy. *Prenat Diagn* 2000;20:229-34.
4. Wanapirak C, Tongsong T, Sirivatanapa P, et al. Prenatal strategies for reducing severe thalassemia in pregnancy. *Int J Gynaecol Obstet* 1998;60:239-44.
5. Winichagoon P, Thitivichianlert A, Lebnak T, et al. Screening for the carriers of thalassemsias and abnormal hemoglobins at the community level. *Southeast Asian J Trop Med Public Health* 2002;33(Suppl 2):145-50.
6. Dhamcharee V, Romyanan O, Ninlagarn T. Genetic counseling for thalassemia in Thailand: problems and solutions. *Southeast Asian J Trop Med Public Health* 2001;32:413-8.
7. Paholpak S, Jetsrisuparb A, Wiangnon S, et al. Result of video-education on “genetic transmission in thalassemia” to thalassemic patients and their parents. *J Med Assoc Thai* 2006;89:1909-14.
8. จินตนา ศิรินาวิน และ ชรินทร์ สีมวงศ์. ทักษะการให้คำปรึกษาแนะนำทางพันธุศาสตร์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน; 2547.

